

Nobelova cena za literatúru

PATRICK MODIANO

NÁMESTIE ÉTOILE

Preklad **DAN JURKOVIČ**

MARENČIN PT

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

Cet ouvrage a bénéficié du soutien du Programme
d'aide à la publication de l'Institut français

© Editions Gallimard, Paris, 1968

© Marenčin PT, spol s r. o., 2024

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Translation © Dan Jurkovič, 2024

Cover © Marenčin Media, 2024

Cover Photo © Peter Župník

Layout © Katarína Marenčinová, 2024

1047. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-1204-1 (viaz.)

ISBN 978-80-569-1205-8 (ePDF)

ISBN 978-80-569-1206-5 (ePub)

PATRICK MODIANO

NÁMESTIE ÉTOILE

PREKLAD DAN JURKOVIČ

MARENČIN PT

PRE RUDYHO MODIANA

Námestie na hornom konci Champs-Élysées, kde stojí jedna z hlavných turistických atrakcií Francúzska, Víťazný oblúk, pripomína dvanásťramennú hviezdicu. Jeho oficiálny názov znie Place Charles de Gaulle. Všetci ho však volajú *Étoile*. Hviezda. Spája sa s ním aj nasledujúca historka:

Uprostred mesiaca júna 1942 v uliciach okupovaného Paríža. Nemecký dôstojník v uniforme chce navštíviť Víťazný oblúk. Pristúpi k najbližšiemu mladíkovi a spýta sa lámanou francúzštinou:

„Mláty muš! Kde Chviezda?“

Mladík ukáže rukou na ľavú stranu hrudníka.

(židovská anekdota)

I

Bolo to vtedy, keď som utrácal svoje venezuelské dedičstvo. Mnohí ospevovali moju mladíčku krásu a tmavé kučierky, iní ma zasypávali urážkami. Mám pred očami článok, v ktorom o mne píše Leon Rezátor v špeciálnom vydaní denníka *Naše Francúzsko*: „... dokedy budeme nútení sledovať frašky Rafaela Šlemiloviča? Dokedy nás tento židák bude beztrešne otravovať svojimi neurózami a epilepsiami z luxusných letovísk, od Le Touquet po Cap d'Antibes, od La Baule po Aix-les-Bains? Naposledy sa pýtam: dokedy dovoľíme privandrovalcom jeho typu, aby urážali synov Francie? Dokedy si budeme permanentne musieť umývať ruky od židovskej špiny...?“ Akýsi doktor Bardamu – v tomže denníku – púšťa na moju adresu takéto prdy: „Šlemilovič? Fúj! Tá príšerne páchnuca pleseň, ktorá sa šíri z každého geta! ... Tá sranina z latríny! ... Ten debil obrezaný! ... Zasratý kanak z Libanonu! ... Cam-cara-ráá-ra... bum-bum! No len sa pozrite na toho židáckeho žigola... toho nenásytného napichovača árijských dievčatiek! ... nekonečne negroidného výškraba! ... frenetického abesínskeho nedomrlého naboba! ... Pomoc! ... do zbrane, občania! ... ktozapravduhori! ... rozpárajte mu brucho... vykas-

trujte ho! ... nech sa už pán doktor naňho pozerat nemusí... Pre Boha, už ho konečne ukrižujte! Toho venezuelského honáka kráv, čo na neslávne známe večierky priniesol pach práve zdratých usní! ... to židáčisko, čo sa poflakuje po palácoch plných medzinárodnej zberby! ... a po grupákoch *made in Haifa*! ... v Cannes! ... v Davose! ... na Capri, *è tutti quanti*! ... v tých extrémne pohebrejčených velebordeloch! ... Zbavte nás toho obrezaného potápku! ... aj jeho lososovorúžového Maserati! ... jeho jacht ako vystrihnutých z Tiberiády! ... tých jeho sinajských kravát! ... nech mu jeho árijské otrokyne vytrhnú žalud' aj s koreňom! ... svojimi krásnymi francúzskymi zubkami... svojimi rozkošnými rúčkami... nech mu vyškrabú oči! ... zvrhnite ho, kalifa! ... Nech sa celý jeho kresťanský hárem vzbúri! ... Rýchlo! ... Rýchlo... odmietnite mu lízať gule! ... mojkať ho za doláre! ... Hor sa za slobodou! ... Rež a rúbaj, Marienka! ... inak sa pán doktor rozplače! ... utrápi sa! ... ach, tá prišerná neprávosť! ... Komplot Knessetu! ... Pánovi doktorovi chcú siahnuť na život! ... verte mi! ... Zväz židovských obcí! ... Rothschildovskí bankári! ... pomôžte doktorovi Bardamovi, dievčatká naše! ... pomoc!“

Pán doktor mi totiž nevedel odpustiť môjho *Bardamu bez masky*, čo som mu poslal z Capri. V tejto štúdií som spomínal môj bezmedzný obdiv k jeho *Ceste mladého Bardamu a Detským rokom Louisa-Ferdinanda*, ktoré som ako štrnásťročný židovský chlapec prečítal jedným dychom. Na rozdiel od dobrých kresťanských dušičiek som sa však rozpísal aj o jeho antisemitských dielkach. Napísal

som o nich: „Pán doktor Bardamu venuje značnú časť svojho diela židovskej otázke. Nie je na tom nič prekvapujúce: doktor Bardamu je jedným z nás, je to najväčší židovský spisovateľ všetkých čias. Preto hovorí s takou vášňou o svojich rodných bratoch, o svojej rase. Vo svojej románovej tvorbe nám pán doktor pripomína nášho brata, Charlieho Chaplina; prejavuje rovnaký záujem o žalostné malé detaily, popisuje rovnako dojemné postavičky štvancov... Štýl pána doktora Bardamu je ešte ‚židovskejší‘ ako vypapičkováný štýl Marcela Prousta: je ako nežná melódia, trochu gýčová, drobátečko lepkavá...“ V závere tvrdím: „Iba židia vedia naozaj pochopiť niekoho z vlastných radov a len žid ako ja môže múdro vyložiť dielo doktora Bardamu.“ Namiesto odpovede mi doktor poslal list plný urážok: podľa neho som pomocou grupákov a svojich miliónov riadil celosvetové židovské sprisahanie. Obratom som mu doručil moju *Psychoanalýzu kapitána Dreyfusa*, v ktorej som čierne na bielom vyhlásil, že kapitán bol skutočne vinný: ozaj originálne tvrdenie od žida, nie? Rozviedol som nasledovnú tézu: Alfred Dreyfus vášnivo miloval Francúzsko Ľudovíta Svätého, Panny Orleánskej a nebojácnych prívržencov kráľa, veď preto sa vydal na kariéru dôstojníka. Krásnej Francii sa však židák Alfred Dreyfus hnusil. Preto ju zradil rovnako, ako by sa mstil žene, ktorá ním pohrdla; beštii s ostrohami v tvare ľaliových kvetov. Barrès, Zola ani Déroutède vôbec nepochopili, že išlo o príbeh nešťastnej lásky.

Doktora takýto výklad nepochybne úplne zaskočil. Už sa mi neozval.

Vreskoty Leona Rezátora a doktora Bardamu zanikli v prívale chvály, ktorou ma zahrnuli publicisti v spoločenských rubrikách. Väčšina v súvislosti so mnou spomínala mená ako Valery Larbaud a Scott Fitzgerald: porovnávali ma s Barnaboothom, dali mi prezývku *The Young Gatsby*. V časopisoch uverejňovali moje fotografie výhradne s hlavou mierne sklonenou, ako zasnene hľadím do dialky. V dievčenských magazínoch hovorili o mojej príslovecne melancholickej duši. Keď ma žurnalisti spovedali pred hotelmi Carlton, Normandy či Miramar, neúnavne som zdôrazňoval moje židáctvo. Mimochodom, moje prejavy a správanie boli v neustálom rozpore s vlastnosťami, ku ktorým sú vedení cnostní obyvatelia Francúzska: s diskretnosťou, šporovlivosťou, pracovitosťou. Po svojich levantínskych predkoch som spolu s čiernymi očami a sklonsmi k exhibicionizmu a pompéznosti zdedil aj neliečiteľnú lenivosť. Nie som veru ratolesťou tejto krajiny. Nemal som žiadne babyčky, ktoré by mi zavárali ovocie, nemám na stenách portréty predkov, nechodil som na katechizmus. A predsa som vo svojich snoch prežil detstvo na jednoduchom vidieckom sídle. V skutočnosti sa moje detstvo hemžilo guvernantkami, falošnosťou a monotónnymi pobytmi na plážach: v Deauville ma za ruku vodieval Miss Evelyn. Mamička sa radšej venuje švárnym hráčom póla. Nanajvýš ma príde pobozkať večer do postele, ale občas sa neobťažuje ani tým. A ja len čakám, nepočúvam ani Miss Evelyn, ani dobrodružstvá Davida Copperfielda (toho pôvodného od Dickensa, nie toho z televízie, čo sa v skutočnosti volá Kotkin). Každé ráno ma Miss Evelyn vodievala do Poney

Clubu. Dostávam tu jazdecké lekcie. Stanem sa najslávnejším hráčom póla, aby som sa páčil Mamičke. Francúzčatá poznajú všetky futbalové hviezdy. Ja však myslím iba na pólo. Opakujem si čarovné slovíčka: „Laversine“, „Cibao la Pampa“, „Silver Leys“, „Porfirio Rubirosa“. V Poney Clube ma často fotografujú s mladučkou princeznou Leilou, mojou snúbenicou. Poobede nám Miss Evelyn v cukrárstve Markíza de Sévigné kupuje čokoládové dážd-niky. Leila má však radšej lízanky. Tie od Markízy de Sévigné majú podlhovastý tvar a dobre sadnú do ruky aj do pusy.

Cestou na pláž sa mi občas podarí Miss Evelyn striasť, ona však vie, kde ma nájde: buď pri exkrá-lovi Firouzovi alebo s barónom Truffaldim, mojimi dvomi dospelými kamarátmi. Exkrál Firouz mi vždy kúpi pistáciový sorbet a nadšene pritom vykrikuje: „Taký je chutnučký ako ty sám, Rafinko môj!“ Barón Truffaldi sedáva v Bare Slniečko, smutný a opustenný. Podídem k jeho stolu, usadím sa a starý pán mi rozpráva nekonečné príbehy, ktorých hlavné postavy sa volajú Cléo de Mérode, Otéro, Émilienne d’A-lençon, Liane de Pougy, Odette de Crécy.¹ Určite to boli víly ako v Andersenových rozprávkach.

Ďalšie rekvizity, ktorými je moje detstvo zapra-tané, sú oranžové plážové slnečníky, luxusné reš-taurácie, najlepšie súkromné školy, David Copper-field, rozprávky grófkы de Ségur, byt mojej matky na Quai Conti a tri fotky od Lipnitzkého, na ktorých stojím vedľa vianočného stromčeka.

¹ Autorove početné referencie na históriu, kultúrny život Francúzska i mondénny svet Paríža od čias Aliénor Akvitánskej po súčasnosť sme pre potešenie čitateľstva zhromaždili v doslove tejto knihy.

Nasledoval čas švajčiarskych gymnázií a mojich prvých flirtov v Lausanne. Limuzína Duesenberg, ktorú mi k osemnástym narodeninám venoval venezuelský strýko Vidal, kľže modrastým prítmím večera. Prejdem bránou, krížom cez park mierne sa zvažujúci až k Ženevskému jazeru a zaparkujem na predpraží vysvietenej vily. Pred ňou na trávniku ma očakáva niekoľko dievčat v žiarivých šatách. Scott Fitzgerald opísal tieto *parties* oveľa lepšie, než by som to dokázal sám – tie priláskavé západy slnka ani priradostné výbuchy smiechu v ligotavom svetle neveštia nič dobré. Odporúčam vám preto čítať diela tohto spisovateľa – tak si urobíte presný obraz o večierkoch, na ktorých som dospieval. Ak by vám to nestačilo, prečítajte si Larbaudovu *Ferminu Marquez*.

Hoci som so svojimi kozmopolitnými súputníkmi zdieľal niektoré rozkoše, veľmi som sa im nepodobal. Často som chodieval do Ženevy. V luxusnom tichu Hotela des Bergues som čítal Teokrita a grécke selanky a súčasne som sa snažil prekladať *Eneidu*. Počas jedného z týchto únikov som sa zoznámil s mladým šľachticom menom Jean-François Des Essarts, pôvodom z okolia Tours, lúbezného to údolia Loiry. Hoci sme boli v rovnakom veku, jeho kultivovanosť ma ohúrila. Len čo sme sa zoznámili, odporúčal mi rôznorodú zmes čítania – *Déliu najcnostnejšiu* od Maurica Scève, Corneillove komédie, *Memoáre* Kardinála de Retza. Zasnubil ma do umenia francúzskej vznešenosti a zdržanlivosti.

Nadchýnali ma jeho vzácne vlastnosti: takt, veľkorysosť, nesmierna citlivosť i korozívna irónia. Spomínam si, že Des Essarts prirovnával náš vzťah

k priateľstvu, čo v *Hľadaní strateného času* spájalo Roberta de Saint-Loupa s osobou rozprávača. „Vy ste žid ako rozprávač románu,“ vravel mi, „a ja som bratrancom rodín de Noailles, Rochechouart-Montemart a de La Rochefoucauld, rovnako ako Robert de Saint-Loup. Ale nebojte sa, francúzska aristokracia má už vyše sto rokov slabosť pre Židov. Dám vám prečítať niekoľko strán z Drumontovho diela, kde nám to ten statočný muž trpkovo vyčíta.“

Rozhodol som sa, že do Lausanne sa už nevrátim a bez výčitiek som vymenil svojich kozmopolitných súputníkov za spoločnosť Des Essartsa.

Prehrabal som vrecká. Ostalo mi sto dolárov. Des Essarts nemal ani halier. Napriek tomu som mu navrhol opustiť miesto športového redaktora v *La Gazette de Lausanne*. Spomenul som si, že počas jedného víkendu v Anglicku ma priatelia zaviedli do akéhosi sídla neďaleko mesta Bournemouth, aby mi ukázali zbierku luxusných veteránov. Vyhládal som meno jej majiteľa, Lorda Allahabada, a predal som mu môj Duesenberg za štrnásť tisíc libier šterlingov. S týmto obnosom budeme môcť žiť na úrovni celý ďalší rok aj bez toho, aby som musel posilať telegramy strýkovi Vidalovi.

Obaja sme sa natrvalo presťahovali do Hotela des Bergues. Na počiatkové obdobie nášho priateľstva som si uchoval oslnivé spomienky. Doobedia sme trávili potulkami po ženevských starožitníkoch. Des Essarts si ma získal svojou vášňou pre bronzy z obdobia okolo roku 1900. Zakúpili sme ich zo dvadsať a prepchali nimi obe naše izby. Spomínam si hlavne na zelenkavý odtieň alegórie Práce a dvoch úchvatných srnčiek. V jedno popoludnie

mi Des Essarts oznámil, že sa mu podarilo získať bronzového futbalistu:

„Parížski snobi nám tieto umelecké predmety budú trhať z rúk, a to za cenu zlata. Taká je moja predpoveď, môj milý Rafael! Pokiaľ by to bolo na mne, štýl Alberta Lebruna by už dávno bol opäť na výslni.“

Položil som mu otázku, prečo opustil Francúzsko.

„Vojenská služba,“ vysvetlil, „odporuje mojej krehkej telesnej schránke. Nuž, stal sa zo mňa dezertér.“

„Dáme to všetko do poriadku,“ hovorím mu. „Sľubujem vám, že v Ženeve nájdem zručného remeselníka, ktorý vám zhotoví nepravé doklady: budete sa môcť vrátiť do Francúzska, kedy sa vám zachce.“

Snedý tlačiar, s ktorým sme nadviazali kontakt, nám doručil švajčiarsky rodný list a cestovný pas na meno Jean-François Lévy, narodený v Ženeve 40. júla 194...

„Teraz som vašim rodným bratom, členom vašej rasy,“ povedal mi Des Essarts, „byť gójom ma už otravovalo.“

Okamžite som sa rozhodol podať anonymné vyhlásenie do parížskych ľavicových denníkov. Zhotovil som ho v nasledovnom duchu:

„Od minulého novembra som sa previnil dezerciou, avšak úrady francúzskej armády usúdili, že bude rozumnejšie udržať môj prípad v tajnosti. Sám som im ohlásil, čo práve touto cestou dávam na verejnosť. Som žid – a armáda, ktorá ohrdla kapitánom Dreyfusom, sa zaobíde aj bez mojich služieb. Odsúdili ma, lebo si neplním svoje povinnosti vojaka. Ke-

dysi však ten istý tribunál odsúdil Alfreda Dreyfusa za to, že sa ako žid opovážil rozhodnúť pre kariéru v ozbrojených silách. Kým mi niekto vysvetlí toto protirečenie, odmietam slúžiť ako vojak podradnej úrovne v armáde, ktorá dodnes nepovýšila pána Dreyfusa na maršala. Týmto vyzývam francúzskych židov, aby nasledovali môj príklad.“

Podpísal som sa ako JAKUB X.

Francúzska ľavica, ktorá už dlhší čas upadala, sa začala horúčkovo zaoberať prípadom svedomia Jakuba X, presne ako som si prial. Stal sa treťou židovskou aférou, hneď za aférou Dreyfusovou a aférou detí rodiny Finalyovcov. Des Essartsovi sa táto hra zapáčila a spolu sme vytvorili majstrovskú *Spoveď Jakuba X*. Publikoval ju jeden z parížskych týždenníkov: Jakuba X adoptovala istá francúzska rodina; jej identitu sa rozhodol udržať v tajnosti. Rodina pozostávala z plukovníka, oddaného pétainovca, jeho ženy, ktorá viedla kantínu pre vojakov, a troch synov: najstarší sa pridol k alpským stíhačom, prostredný k námornému vojsku a najmladší bol práve prijatý na vojenskú akadémiu Saint-Cyr. Rodinka žila v Paray-le-Monial a Jakub X trávil detstvo v prítmí miestnej baziliky. Steny ich prijímacieho salónu zdobili portréty maršalov Galliéniho, Focha a Joffra, vojenský kríž plukovníka X, ako aj viaceré galské sekerky, symboly to Pétainovho režimu. Vďaka vplyvu najbližších sa mladý Jakub X bezuzdne oddal kultu francúzskej armády: aj on sa dostane na akadémiu Saint-Cyr a bude maršalom ako Pétain. Na gymnáziu sa profesor dejepisu, istý Monsieur C., pustil do vysvetľovania Dreyfusovej aféry. Monsieur C. pred vojnou zastával významnú

funkciu u francúzskych Ľudákov. Vedel, že plukovník X nemeckým orgánom udal Jakubových rodičov, a keď prišlo Oslobodenie, z hriechov mladosti sa chcel vykúpiť adopciou židovčiatka. Monsieur C. opovrhoval misionárskym pétainizmom rodiny X: nadchol sa pre myšlienku rozpútať nezhody medzi jej členmi. Po hodine si Jakuba X zavolať k sebe a pošepkal mu: „Som presvedčený, že Dreyfusova aféra na vás bolestivo dolieha. Židovského mladíka ako vás sa takáto nespravodlivosť musí hlboko dotýkať.“ Na vlastné zdesenie sa Jakub X dozvedá, že on sám je žid. On, kto sa stotožňoval s maršalom Fochom, maršalom Pétainom, si zrazu uvedomil, že je skôr kapitánom Dreyfusom. Netúžil však po pomste, ako to bolo v Prípade Dreyfus. Keď mu prišiel povolávací rozkaz, nevidel iné východisko než dezertovať.

Spoveď rozpútala nezhody aj medzi francúzskymi židmi. Sionisti Jakubovi X radili emigrovať do Izraela. Tam by sa o maršalské žezlo mohol úspešne uchádzať. Asimilovaní židia hanebne tvrdili, že Jakub X je agent provokatér v službách neonacistov. Ľavica mladého dezertéra vášnivo obhajovala. Článok J.-P. Sartra *Svätý Jakub X, komediant i mučeník* rozpútal ofenzívu. Mnohým ostala v pamäti jeho najrelevantnejšia časť: „... od tej chvíle svoje židovstvo prijíma, túži sa však stať židom odporným. Pod prísny pohľad Gallieniho, Joffra a Focha, ktorých portréty visia na stenách salónu, bude sa cítiť ako vulgárny dezertér – on, od detstva uctievať francúzsku armádu, maršalskú čiapku Otca Bugeauda a Pétainove galské sekerky. Skrátka, bude pociťovať tú slastnú hanbu, ktorú prináša pocit inakosti, pocit byť stelesnené ZLO.“